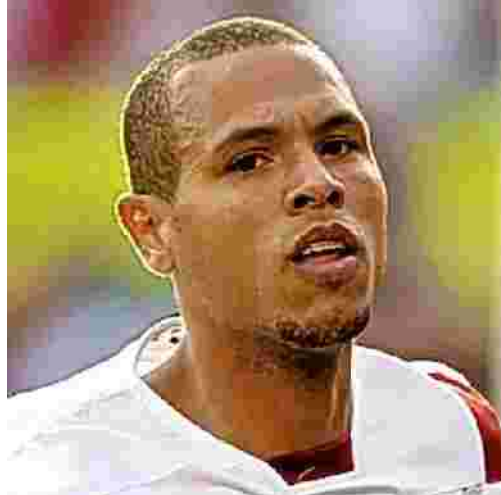

Tartu mälumäng 21.10.2009. Kwart

1. Kes on pildil?

2. Kes?

3. Mis lipp?

4. Kunstnik?

5. Üks paljudest Ave Mariadest. Kes on helilooja?

6. Mis nime kandis kreeka mütoloogias Poseidoni pojapoeg, Euboia kuninga Naupliose tark poeg, kirjatähtede, taringute, lauamängude, mõõdupuu, kalude ja tulemärkide leiutaja? Ta paljastas Odysseuse teeseldud hullumeelsuse ja hiljem langes tema kättemaksu ohvriks. Mõisteti Trooja all süütuna süüdi ja visati kividega surnuks.

7. Küsime üht Vana Testamendi tegelast, kelle kasvatas üles lell Mordokai. Ta oli kuningas Ahasverose (Xerxes) naine. Kui Ahasveros käskis kõik juudid hukata, siis küsitav päästis nad ja omakorda juudid said loa vaenlase hävitamiseks. Selle tähistamiseks seati sisse pidu- ja rõõmupäev, puurimipüha, Mordokai aga sai võimule ja küsitava järgmiseks meheks. Kes oli see naine?

8. Selle Suurbritannia väejuhi (1850–1916) eestvõttel alistati 1890. aastatel Sudaan ja 1901–02 buurid. Seejärel oli ta brittide ülemjuhataja Indias, ülendati 1909 feldmarssaliks ja oli 1914 sõjaminister. Tema portreed kasutati värbamisplakateil, mis kutsusid Esimeses maailmasõjas vabatahtlikke üles sõjaväkke astuma. Ta hukkus ristleja „Hampshire” pardal teel Venemaale, kui laev oli sõitnud Orkney saarte lähistel tormiga miini otsa ja põhja läks. Kellest jutt?

9. See 1922. aastal sündinud mees oli 1941–55 kuningas (loobus troonist isa kasuks), 1955–70 korduvalt peaminister, 1970–75 ja 1982–91 eksiilvalitsuse juht, 1975–76 peaminister kodumaal ja 1993–2004 taas kuningas. Kes? Ühe punkti saamiseks vastake palun, millise riigiga küsitav seotud on?

10. 1994 levis USA-s aprillinali, et netis surfata tohib nüüdsest vaid kainenena. Üks tuntud poliitik pidi koguni lükkama ametlikult ümber kuulujutud, nagu seisnuks vastava seaduselnõu taga tema. Kes oli see isik?

11. *Ceiba petandra* on kolme riigi, Ekvatoriaal-Guinea, Kesk-Aafrika Vabariigi ja Guatemala rahvuspuu, esimesele riigile ka vapipuu. Villapuuliste sugukonna kuni 70 m kõrguseks kasvav esindaja, viljaks on vatitombuks muutuv kupar ja seetõttu tuntakse puud ka nime all *silk-cotton tree*. Just nende puude võrades pesitseb enamasti maailma suurim kotkas harpüia ehk ahvikotkas. Mis puu?

12. Milline lind? See linnu (*Egretta Alba*) olemasolu Eestis registreeris esmakordselt 1914 parun Otto von Buxhoeveden Saaremaa lõunaranniku lähedal asuval Tulpe saarel. Järgmist registreerimist tuli oodata 1975. aastani, mil lindu nähti Põlvamaal Võõpsu luhal, sealpeale aga juba üha sagedamini. 2009. a juulis peatus Aardla poldri Aardla järvel neid vähemalt 19. Sama aastal leiti Ilmatsalu metsast esmakordselt linnu poegadega pesa, mis märgib tema muutumist Eestis juhukülalisest alaliseks pesitsejaks. Linnul on S-i-kujuline pikk kael, pikk nokk, kollased silmad ja pikad mustad jalad.

13. Meie koduplaneedi vanust hinnatakse üsna üksmeelselt 4,5 miljardile aastale. Maa esimest 700 miljonit aastat tuntakse aga perioodina, mis saanud nime ühe Vana-Kreeka jumala järgi. Nimetage see jumal või periood!

14. Ecuadoris asuv 6384 m kõrgune Chimborazo kustunud vulkaan(i tipp) on maailma geograafias üks rekordiomanikke. Tegu on kõige ... Lõpetage lause! See ei ole maailma kõrgeim ega ka kõige lähemal ekvaatorile asuv vulkaan.

15. See saar (pindala 91 km², 15 000 el) on saanud nime oma kuju järgi. Koos lähedalasuvate asustamata saartega (Dog, Seal, Sombrero, Scrub, Prickly) moodustab ta Suurbritannia omavalitsusliku meretaguse ala. 1969 kuulutati iseseisvaks, Suurbritannia seda ei tunnistanud ja okupeeris saare, tänapäeval on sellel siiski autonoomia. Milline saar?

16. Kes? Ta oli Dwyane Wade'i, Carmelo Anthony ja LeBron Jamesi kõrval neljas 2008. a OM-il osalenud USA korvpallur, kes kuulus koondisse ka neli aastat varem Ateenas. Ta on sündinud 1981 Saksamaal sõjaväelase perekonnas, ent kasvas üles Alaskal. 2002 siirdus ta NBA-sse, a-st 2004 mängib Utah Jazzis. 2007 ja 2008 valiti ta NBA sümboolsesse viisikusse (*All Stars Team*).

17. 2009. a juunis sai Hispaania jalgpallikoondis Konföderatsiooni karikavõistlustel mängus Lõuna-Aafrika vastu oma 15. järjestikuse võidu, püstitades sellega omalaadse maailmarekordi (ühe võiduga mööduti Austraaliast, Prantsusmaast, Brasiiliast). Järgmises mängus siiski kaotati. Milline koondis Hispaaniast lõpuks jagu sai?

18. Kahekordne olümpiavõitja ja maailmameister Andrus Veerpalu on lisaks suusaaladele tulnud juunioride seas Eesti meistriks ühel suveolümpiaalal ning saanud samal alal täiskasvanute seas pronksi. Milline ala?

19. See tartlane, teaduste doktor, instituudi direktor, rahvusvahelise tuntusega teadlane, on 5 meetri mees teivashüppes. Tema õde on neljakordne Eesti meister odaviskes ja mõlema treeneriks oli nende isa. Kellest on jutt?

20. Kes?

21. Küsitav, 1949 sündinu, on kaasaja värvikamaid filosoofe. Ameeriklased ise loevad teda kolme kõigi aegade suurima mõttetarga hulka (Sokratese ja Aurobindo kõrval). Eesti keeles on tema töid ilmunud a-st 2002: „Kõiksuse lühilugu” (*A Brief History of Everything*) ja „Kõiksuse teooria” (*A Theory of Everything*), „Integraalne psühholoogia”, „Atmani projekt”, „Arm ja meelekindlus”. Kes?

22. Eestis kehtib 12 riiklikku maksu: kütuse-, elektri-, alkoholi-, tubaka- ja pakendiaktsiis, tulu-, sotsiaal-, maa-, käibe- ja tollimaks ning veel kaks küsitavat maksu. Millised maksud on nimetamata? Üks neist laekub riigieelarvesse sihtotstarbega ja teine sihtotstarbeta.

23. See kerge metall (tihedus 1738 kg/m^3) sulab temperatuuril 650°C . Maakoos on kõikjal suhteliselt levinud, kuid ehedal kujul teda ei leidu. Sel metallil on väga oluline osa maise biosfääri eksisteerimisel – ta on klorofüllüli molekuli tsentraalne aatom, tema puudumine põhjustab kohe taime koltumise. Boilerites ja soojusvahetites takistavad sellest metallist anoodid katlakivi tekkimist. Keskmise inimese organismis on seda metalli u 30 g, tema puudus tekitab krampe ja südamehäireid. Selle metalli sulfaati kasutatakse lahtistina ja lihasesse süstimisel rahustava vahendina. Mis metall?

24. Ta oli teine inimene, kes käis kosmoses (5. V 1961). Sellel stardil (mida oli kaks korda edasi lükatud) sõnatud lause („Armas jumal, palun ära lase mul seda p...se keerata”) on lendurite seas tuntud kui-i palve. Apollo 14 meeskonnaga käis ta 1971 ka viienda inimesena Kuul. Kes?

25. 2004. aastal loodi Inglismaal (Manchesteris) kõige õhem materjal universumis. See koosneb puhtast süsinikust, on 200 korda tugevam kui teras ja selle paksus on 1 aatom. Tegu on väga hea elektrijuhiga. Materjali võimaliku rakendamise tegelevad nüüd ka TÜ teadlased. Kuidas seda materjali kutsutakse?

26. See Poola Schubertiks nimetatud helilooja elas 1819–72. Õppis Varssavis ja Berliinis, 1840–58 tegutses organistina Vilnos, kus tänapäeval asub tema büst (pildil). 1848 esietendunud ooper „Halka” („Helen”) koges suurt menu ja sai poola esimeseks rahvusooperiks. Kokku kirjutas ta üle 10 ooperi (sh „Kohutav mõis - Straszny Dwór”) ja opereti, 4 balletti, 5 sümfooniati, u 300 laulu, kirikumuusikat, kantaate ja klaverimuusikat. Tema nime kannab Gdanski Muusikaakadeemia. Eesti Merelaevandusel oli temanimeline baaslaev. Kes?

27. Eestlastena oleme uhked, et enamiku Astrid Lindgreni raamatuid on illustreerinud Ilon Wikland. Eranditeks on vaid taanlanna Ingrid Vang Nymani illustreeritud „Pipi Pikksukk” ja Björn Bergi illustreeritud raamat. Kuidas on selle raamatu eestikeelne pealkiri? Saksakeelne nimi näiteks on „Michel aus Lönneberga”.

28. Rootsi-Itaalia päritolu filmilavastaja Lina Wertmüller in teinud filmi „Armastus ja anarhia” (1973), mis kõneleb elust Mussolini-aegses Itaalias. 2009. a mais toimus selle järgi nime saanud XX rahvusvaheline filmifestival, kus pöhirõhk filmide vaatamisel, mitte nende auhindamisel. Millises linnas seda korraldatakse?

29. Eesti poliitikud armastavad kasutada Lennart Meri kasutusele võetud hüüatust „Tule, taevas, appi!”. Iseäranis hüilgab sellega meid millalgi Euroopa viie rikkama riigi hulka viiv peaminister Andrus Ansip. Soome poliitikud alustavad oma väljaütlemisi (eriti Eduskunnas) tihti lausega: „Selle asja üle imestan ma küll päris koledal kombel!” Väljend on pärit ühe tuntud Soome kirjaniku tuntud romaanist, mis ilmus 1954 esmakordselt soome ja 1957 eesti keeles. Nimetage nii kirjanik kui romaan!

30. Kes laulab?

31. Millist nime kannab vaid Portugalile ainuomane muusikastiil, mis on tuntud ka kui Portugali bluus, kus lauljat saadavad kitarr ja vioola (akustiline portugali kitarr)? Stiil tekkis Lissaboni vanimas linnaosas Alfamas ning Lissabonile on see sama omane kui Madridile flamenko.

32. 2009 valiti maailma saja parima graafilise disaineri hulka ka üks eestlane. Kes? 2005 kujundas ta Rakveres toimunud Arvo Pärdi muusikafestivali plakati, mis oli oma väljanägemiselt väga sarnane Coca-cola logoga. See tõi kaasa skandaali, mille käigus pidi kultuuriminister Raivo Palmaru vastama Riigikogus vastavasisulistele küsimustele.

33. Üks riigipea kirjutas 2007. a, pärast Läti-visitit luuletuse Läti okupeerimise ainetel. Selle tõlge on ligikaudu selline:
„Kas nii nad veetsid
oma päevasid vanglas
kaugel Siberis

külmudes ja pakases
meie sõdurid sõjas”
Kes on autor?

34. Küsitav (1899–1989) oli Tori kandi tüdruk, Hiina marssali erasekretär, maaliõpilane Pariisis, New Yorgi nukutehase omanik, kuid eelkõige esimene (välis)eestlannast naislendur, kes muuseas harrastas bobisõitu, jõudis kolm korda abielluda ning kirjutas ja illustreeris lennundushuvilistele lastele raamatu „Lendjõnglased”. Ingliskeelne originaal „Air Babies” ilmus 1936 USA-s. Tegelaskujud said seal nii kuulsaks, et neid trükiti lastetoa tapeetidele. Eesti keeles saab „Lendjõnglasi” lugeda 2005. aastast.

35. Sellel Hollywoodi staaril (1920–95) oli hulgaliselt suhteid erinevate kuulsate ja vähem kuulsate meestega. Tema abikaasadeks olid Artie Shaw, Stephen Crane, Henry Topping, Lex Barker, Fred May, Robert Eaton ja Ronald Dante. Tal oli eriline oskus abielluda rikaste meestega, mis oli hea variant juhaks, kui näitlemine kõige paremini ei õnnestu. „Edukas mees on see, kes suudab teenida rohkem raha, kui naine kulutada jõuab; edukas naine on see, kes sellise mehe üles leiab.” Tema rohkete armukeste hulgas oli ka nt Frank Sinatra. Pikim suhe oli aga „ärimees” Johnny Stomponatoga, kes ükskord ähvardas võtteplatsil isegi Sean Conneryt. Stomponato leiti 1958 näitlejanna majast tapetuna. Ametlikult tappis ta kööginoaga diiva tütar Sheryl. Küsitava filmid – „Ziegfeld Girl”, „Honky Tonk”, „Postiljon helistab alati kaks korda”, „Peyton Place” jne. Kes?

36. Ta sündis aastal 1922 (mõnes biograafias ka 1921 kuni 1926) ning sai ristinime Augusta Emperatriz Chávarri del Castillo. Kindlalt on teadmata ta sünnikoht ja temaga on seotud palju legende, sealhulgas see, et ta olevat inkade viimase valitseja Atahualpa otsene järeltulija. Õige on ilmselt see, et ta hääleulatus oli viis oktaavi. On esinenud ka Eestis. Kes?

37. Kes? Ta (1492–1549) oli Prantsuse kuninga Francois I õde. Tema õukond oli prantsuse renessansikultuuri keskusi. Boccaccio „Dekameroni” eeskujul kirjutas ta 72 novellist koosneva „Heptameroni”. Prantsuse ajaloolane Lucien Febvre on kirjutanud tema eluloo „Taevane ja maine armastus” (eesti keeles 2000).

38. „Noor kaardivägi” oli veel paarikümne aasta eest tuntud raamat. Kes on aga kirjutanud romaani „Vana kaardivägi” (1935)? Koos romaanidega „Metsalise rada” ja „Uus inimene” kajastab see kriitikute hinnangul vaimset ummikut?

39. Pildil oleva mehe (sündinud 1957) loomingu kõrgpunktideks on „Jääaja” filmide toomine vaatajateni. Kes ta on?

40. Pildil oleva isiku haul Türgis Aksehiris on küll uks koos suure lukuga, ent selle ümber pole seinu. Selline hauakivi sümboliseerib elu absurdsust, mida küsitav oma armastas pidevalt välja tuua. Kes on see populaarne rahvalugude kangelane, kelle eluaastad olid oletatavasti 1209–1275 või 76?

Vastused:

1. Johanna Sigurdardottir
2. Luis Fabiano
3. Ahvenamaa
4. Henri Rousseau
5. L.v. Beethoven

6. Palamedes
7. Ester
8. Horatio Herbert Kitchener
9. Norodom Sihanouk
10. Edward Kennedy

11. Kapokipuu
12. Hõbehaigur
13. Hadese periood
14. Maa keskmest kõige kaugemal asuv punkt
15. Anguilla

16. Carlos Boozer
17. USA
18. Triatlon
19. Marco Kirm
20. Lasse Viren

21. Ken Wilber (õieti Kenneth Earl Wilber Jr.)
22. Hasartmängu- ja raskeveokimaks
23. Magneesium
24. Alan Shepard
25. Grafeen

26. Stanislaw Moniuszko
27. „Vahtramäe Emil”
28. Helsingi
29. Väinö Linna, „Tundmatu sõdur” (algse pealkirjaga „Sõjaromaan”)
30. Nele-Liis Vaiksoo

31. Fado
32. Margus Tamm
33. Akihito (Jaapani keiser)
34. Elvy Kalep (Alviine (Alwine)-Johanna Kalep (Kaalep))
35. Lana Turner

36. Yma Súmac
37. Marguerite de Navarre (Navarra Marguerite)
38. August Jakobson
39. Chris Wedge
40. Hodža Nasreddin (ka mulla Nasreddin)